

professional self social workers in the resource centers. Specific features technology and its phased out mandatory components.

Key words: technology, technology professional self-social workers in resource centers, forms, methods.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Л. Ц. Ваховський

УДК 37.013.42

Л. О. Шеїна

ПОТЕНЦІАЛ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРОМАДИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ: ДОСВІД ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Соціальний супровід як непрофесійна активність, спрямована на допомогу соціально незахищеним верствам населення, існувала протягом усієї історії людства у різних формах. Зокрема, подібна діяльність спостерігалась ще у часи так званого архаїчного періоду, коли в епоху родової общини члени стародавньої громади гуртом підтримували своїх сиріт, вдівців, старих та немічних [1, с. 15].

Громада як середовище для впровадження різноманітних соціальних проєктів визначається все більш актуальним та дієвим як державними органами (Закони України „Про вищу освіту”, „Про місцеве самоврядування в Україні”, „Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах”, Європейська Хартія місцевого самоврядування, тощо), так і педагогами, соціологами, психологами, політологами. Дослідження соціального впливу громади проводяться з позиції сучасного погляду на громаду як, зокрема, соціалізуючий фактор у життєвому просторі [2, с. 35]. Також варто відмітити можливості громади у збереженні та зміцненні репродуктивного здоров'я [3, с. 1-225], організації та здійсненні місцевого самоврядування [4, с. 1-259], активізації волонтерської діяльності [5, с. 158-166] тощо.

У своєму дослідженні ми скористалися доробками В. Дриночкина, В. Ігнатовича, Г. Ліпатнікової, С. Петрової, Є. Покладок, В. Спаської, Б. Струкова, П. Уварова, С. Черкасової, які розглядали історичний аспект становлення, студентських громад та їхньої діяльності, а також було проаналізовано роботи Т. Зайченко, К. Іванової, О. Овчарук, Є. Подольської, які висвітили сучасний стан студентської громади.

Питання соціального супроводу підіймалися у роботах Т. Шанскової, М. Бітянової, Г. Бевза, В. Кузьміновського, О. Нескучаєвої, К. Соколової, А. Капської, І. Пеша, Н. Комарової, І. Манохіної та ін.

Ми вважаємо, що актуалізація діяльності громад та в громадах, надання їм все більшого значення та повноважень, а отримані на сьогодні результати активності студентського самоврядування дозволяють дивитися на молодіжні самоврядні утворення – громади – як на такі соціальні фактори, які здатні забезпечувати соціальний супровід одних своїх членів, які на нього потребують, спираючись на моральні переконання, фізичні та розумові можливості інших представників цього утворення.

Таким чином, ми вбачаємо значний потенціал студентської громади у здійсненні соціального супроводу студентської молоді, який не було розкрито у попередніх дослідженнях. Тому метою цієї статті є розглянути історичний досвід здійснення соціального супроводу студентською громадою, а також оцінити перспективи на сучасному етапі.

Аналіз історичних джерел свідчить, що у перших університетах існувала одна єдина спільнота професорів та студентів [6, с. 5]. Крім того, для тієї епохи було характерним спільне перебування викладача зі своїми студентами. Останні забезпечували житло, їжу, сіль та дрова для своєї маленької громади. [7, с. 1-127]. З урахуванням тогочасних реалій (умов життя, санітарного стану, рівня медичного забезпечення, і, як результат, стану здоров'я та тривалості життя), молоді люди фактично підтримували животіння свого наставника і подібне явище легко пояснити практичною життєвою необхідністю триматися разом.

У середні віки подібні за мовами чи характерами здобувачі знань групувалися у тісні товариства – нації, які розвивалися згідно з власними потребами. Так як провідною потребою на той час було виживання, то в цих утвореннях були поширені взаємодопомога та взаємопідтримка, як умова виживання [6, с. 16-18].

Дослідження П. Уварова підтверджує наявність соціально-економічної корпоративності всередині навчальних закладів. Прояви спільної культурної свідомості завжди були притаманні більшості осіб, пов'язаних з університетами. Університетська культура містить у собі елементи як соціальної ідеології, так і соціальної психології. Вони, зокрема, полягають у соціально-культурному уявленні про своє місце у суспільній, професійній системі, про мораль, про ціннісні орієнтації, естетичні форми, про понятійний апарат і т. п. [8, с. 5].

З еволюцією суспільства та університетів відбувалася своєрідна соціальна еволюція студентських громад. Якщо раніше домінувала самопідтримка, то згодом почали виникати прояви взаємодопомоги, а також одностороння підтримка. Остання мала місце в результаті благодійних дій тих, хто мав більш високий соціальний і матеріальний статус, на чому базувалося існування і функціонування, наприклад, кас взаємодопомоги. На початку 60-х років XIX-го століття почали активно створюватися спеціальні каси взаємодопомоги серед студентської молоді, які займалися питаннями матеріальної підтримки малозабезпечених студентів. Згодом показник матеріальних статків перестав бути

значенням, активна студентська молодь почала шукати можливості для підтримки як своїх товаришів, так і певних верств населення, що відобразилось у просвітницькій діяльності студентських громад.

Вартим уваги факт, що на початку ХХ-го століття мала місце широка фінансова підтримка малозабезпечених студентів силами самих студентів. Цим займалися багато утворень, таких, як Фінансова комісія Київського університету, Професійна спілка студентів-юристів, Товариство взаємодопомоги філологів, природознавців та математиків у Харківському університеті. Вони влаштовували вечори, спектаклі, концерти, публічні лекції, кошти від яких спрямовувалися на допомогу малозабезпеченим. Вся громадська діяльність проводилася на добровільних засадах із залученням власних сил та коштів студентства. Курсистки Бестужевських курсів організували так звану „Столову комісію”, яка займалася питаннями харчування малозабезпечених [9, с. 71].

Згідно з дослідженням С. Черкасової, на території царської Росії, а, відповідно, й України, просвітницько-педагогічна діяльність студентських громад була безпосередньо пов'язана із соціально-політичними умовами розвитку країни. Дослідниця підтверджує, що на початковому етапі студентські громади були замкнені у собі, а після реформи 60-80-х років ХІХ століття змінюється соціальний стан студентства і розгортається активна просвітницька діяльність як серед студентської молоді (як правило, нижчих суспільних верств), так і студентською молоддю, в середовищі якої розповсюдилася думка про моральний обов'язок „донесення просвіти” до людей [10, с. 10]. Так звані „хлопоманівські” гуртки, засновані наприкінці 50-х років ХІХ-го століття, були створені для поглибленого вивчення української мови, культури, традицій за принципом польських студентських гуртків, так званих гмін, які, у свою чергу, створювалися з метою моральної та матеріальної допомоги товаришам. У 60-х роках ХІХ-го століття були створені гуртки студентів-недільників, які опікувалися недільними школами. Зокрема, вони діяли у місті Харкові. Перші два роки функціонування недільні школи мали підтримку з боку уряду, потім працювали за власною ініціативою.

Українські студентські утворення значною мірою були спадкоємцями братств, тому основними напрямками діяльності тогочасних студентських громад було формування національної свідомості у студентства, поширення наукових знань, підвищення освітнього рівня населення, розвиток студентського самоврядування, самовдосконалення студентської молоді, організація роботи бібліотек-читалень, земляцтв, видавнича діяльність і розповсюдження україномовної навчальної та художньої літератури, організація гуртків [11, с. 87; 12, с. 103.]. Наприклад, у 1912 році в Санкт-Петербурзькому політехнікумі (політехнічному інституті) організовано „Українську

студентську громаду”. Вона, зокрема, на гроші від проведених двох вечорів придбала книги і створила власну бібліотеку.

Майже усі тогочасні студентські формування, крім іншої діяльності, також практикували збирання коштів для кас взаємодопомоги та їх розподіл, активну фінансову допомогу малозабезпеченим товаришам; заснування недільних шкіл та організацію в них навчального процесу; допомогу в працевлаштуванні.

Про радянський період можна сказати, що соціальний супровід в студентській громаді того часу був, з одного боку, впорядкованим і офіційним, з іншого – обмеженим та консервативним. Свідомі комсомольці та молоді члени партії мали підтримувати „моральний вигляд” своїх менш свідомих одногрупників, допомагати їм в навчанні, у входженні до суспільства. Молода людина ніколи не могла відчутти себе занедбаною, кинутою напризволяще. Проте іноді така турбота проникала навіть до особистісної сфери, а самі провідники впливу не завжди усвідомлювали необхідність власних дій, не наслідували „правильні взірці”, хоча і вимагали їх дотримання, бо „так треба”. Все, що виходило за межі офіційно дозволеного, могло бути розцінено як підозріле, „чужорідний вплив”, і мало бути засуджене та відповідно покаране.

В незалежній Україні активізація діяльності студентських громад відбувалася поступово, десь, як кажуть „зверху”, десь за студентською ініціативою. Робота гуманітарного профілю була відроджена однією з перших і у першу чергу було організовано допомогу речами та медикаментами дитячим будинкам та інтернатам. Органи студентського самоврядування розповсюджують інформацію про потенційні робочі місця та різноманітні знижки на товари та послуги. Проте традиція кас взаємодопомоги втрачена і на зміну їй не запропоновано нічого, хоча питання матеріальної підтримки студентів, особливо з інших місць, є гострим. Реалії життя такі, що молоді люди мають працювати, щоб забезпечувати своє існування, а це може відбирати час від навчання, студент залишається без стипендії, коло замикається. В Україні також не існує державного аналогу матеріальної підтримки типу грантів, як в інших країнах. Сиротами також переважно опікується держава.

Таким чином, історія здійснення соціального супроводу студентською громадою є насиченою. Студентські формування займалися соціальним супроводом як своїх членів, так і зовні. Досвід діяльності є значним, проте недостатньо використовується в сучасній Україні.

Список використаної літератури

1. Соціальна робота в Україні : навч. посібник / [І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, О. І. Янкович та ін.] ; за ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К. : Наук. світ, 2004. – 233 с. **2. Безпалько О. В.** Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методологічні основи : монографія /

Ольга Володимирівна Безпалько ; М-во освіти і науки України ; Ін-т проблем виховання Академії педагогічних наук. – К. : Наук. світ, 2006. – 363 с. **3. Збереження** та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді : потенціал громади. Методичні матеріали до тренінгу / Авт.-упоряд. Н. В. Зимивець ; [за заг.ред Г. М. Лактіонової]. – К. : „Науковий світ”, 2006. – 205 с. **4. Батанов О. В.** Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні : [монографія] / Олександр Васильович Батанов. – К., 2001, – 259 с. **5. Бондаренко З. П.** Студентська громада як один з факторів підготовки до волонтерської діяльності / З. П. Бондаренко // Проблеми педагогічних технологій. – 2004. – Випуск 3-4 (28-29). – С. 158–166. **6. Покладок Е. Б.** Еволюція автономії університета в Європе / Е. Б. Покладок, В. В. Спасская // Проблеми зарубешньої высшей школы. – М. : НИИВО, 1992. – Вып. 3. – С. 1–18. **7. Игнатович В.** История английских университетов / В. Игнатович. – СПб. : типография Иосафата Огризко, 1861. – 127 с. **8. Уваров П. Ю.** Характерные черты университетской культуры / П. Ю. Уваров // Из истории университетов Европы XVIII–XV веков : межвузовский сб. науч. трудов / Воронеж. гос. пед. ин-т ; [ред. кол. : Г. И. Липатникова (отв. ред) и др.]. – Воронеж : ВГПИ, 1984. – С. 5-28. – (ИЗВЕСТИЯ Воронеж. гос. пед. ин-та). **9. Федосова Э. П.** Бестужевские курсы-первый женский университет в России (1878-1918 гг.) / Эльмира Петровна Федорова ; [под ред. Э. Э. Днепрова]. – М. : Педагогика, 1980. – 144 с. **10. Черкасова С. О.** Просвітницько-педагогічна діяльність студентських громадських організацій університетів України (друга половина XIX–початок XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / С. О. Черкасова. – Харків, 2001 – 17 с. **11. Среди молодёжи** // Украинская Жизнь. – 1912. – №5 – с. 87. **12. Украинский** студенческий орган // Украинская Жизнь. – 1912, – №12 – с. 103.

Шейна Л. О. Потенціал студентської громади щодо здійснення соціального супроводу: досвід та сучасний стан

В статті представлено аналіз потенціалу студентської громади щодо здійснення соціального супроводу у минулому і сучасності. Подаються факти, які свідчать, що соціальний супровід як непрофесійна діяльність, спрямована на допомогу соціально незахищеним верствам населення, здійснювався у студентському середовищі протягом усієї історії його існування. Виявлено, що розповсюдженою формою роботи були каси взаємодопомоги, проте вони не знайшли свого продовження сьогодні, хоча існує актуальна потреба.

Ключові слова: соціальний супровід, студентська громада, взаємопідтримка.

Шейна Л. А. Потенциал студенческой громады в осуществлении социальной поддержки: опыт и современная ситуация

В статье подан анализ потенциала студенческой громады в осуществлении социальной поддержки. Рассматриваются факты, свидетельствующие о существовании в студенческой среде социальной поддержки как непрофессиональной деятельности, направленной на помощь социально незащищенным слоям населения, в течение всего существования студенчества. Установлено, что распространенной формой работы были кассы взаимопомощи, однако они не нашли своего продолжения в современности, несмотря на актуальную потребность.

Ключевые слова: социальная поддержка, студенческая громада, взаимоподдержка.

Sheina L. O. Potential of Students Community in Implementation of Social Support: Experience and Temporary Situation

The article deals with the potential of students community in implementation of social support in the past and nowadays. The facts are under consideration which show that social support as a non-professional activity involved into helping socially unprotected strata of population has been carried out during the whole history of its existing. It's found out that charitable funds were a wide-spread form of such an activity, but now they are not so common in present day Ukrainian students communities in spite of the fact that there is an actual necessity in them.

Key words: social support, students community, mutual support.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Є. Г. Дєдов